

Nr 7

Utlåtande i anledning av motion om tillvaratagande av arkivmaterial i samband med företagsnedläggningar.

I den till allmänna beredningsutskottet hänvisade motionen I:267 av herr *Richardson* hemställes, att riksdagen hos Kungl. Maj:t anhåller om utredning beträffande åtgärder för räddandet och bevarandet av arkivmaterial i samband med företagsnedläggelser.

I motionen sägs bl. a. att inom såväl forskningen som undervisningen på senare tid intresset för de ekonomiska och sociala aspekterna på vårt lands historia ökat markant. Detta är i och för sig naturligt med tanke på den utveckling vårt samhälle genomgått under detta århundrade och något i hög grad glädjande. Eftersom förändringens vind sveper fram med stor snabbhet och styrka föreligger dock risk för att historikerna inte hinner med i utvecklingen och att värdefullt källmaterial blir tillspillogivet.

De offentliga arkiven fylls i allra största utsträckning av den statliga och kommunala förvaltningens papper. Industrins bakgrund och resultatet speglas både ofullständigt och snett i sådant material. Företagens egna samlingar måste därför användas som central källa för att bilden skall bli rättvisande.

Goda insatser har emellertid gjorts för att upprätta och bevara värdefullt arkivmaterial, men i de fall företagen läggs ned måste självfallet någon annan ansvarig än ifrågavarande företag gripa in. Det nyligen upprättade samarbetet mellan länsarbetsnämnder och landsarkiv utgör en viss garanti för att ingenting förfares helt i tysthet, men det krävs utrymmen och personal för att räddningsaktionen verkligen skall bli en realitet.

Beträffande motiveringen i övrigt hänvisas till motionen.

Remissyttranden

Utskottet har inhämtat yttrande från statskontoret och riksarkivet samt berett Sveriges Industriförbund tillfälle att yttra sig.

Statskontoret säger sig dela motionärens mening att källmaterial som belyser den svenska industrins utveckling bör tillvaratas. Det förefaller också rimligt att man därvid beaktar material rörande de företag som läggs ned. *Statskontoret* anför vidare.

Det gäller här privata samlingar som inte utan särskild tillåtelse kan disponeras av arkivmyndigheterna. Det avgörande är i vilken utsträckning

meningsfullt material ställs till arkivmyndigheternas förfogande. Det är enligt statskontorets mening därför inte möjligt att skapa strikta regler eller rutiner för materialinsamlingen.

Enligt statskontorets åsikt är det i första hand fråga om en informationsuppgift, där såväl arkivmyndigheterna som näringslivets representanter bör informera om vilka möjligheter som finns att för eftervärlden bevara värdefullt källmaterial. En sådan informationsuppgift faller för arkivmyndigheternas del helt inom ramen för den normala löpande verksamheten. De kontakter mellan länsarbetsnämnderna och landsarkiven som motionären nämner kan ses som ett led i en sådan informationsverksamhet.

Statskontoret avstyrker förslaget om särskild utredning.

I *riksarkivets* yttrande anförs bl. a. följande.

Landsarkiven har så långt deras otillräckliga personella och lokala resurser medgivit sökt rädda och bevara företagsarkiv. Samtliga landsarkiv förvarar sålunda i dag även företagsarkiv av olika slag. En omfattande och på sina håll verkningsfull propaganda att rädda företagsarkiv har utförts av det Sveriges industriförbund närstående Näringslivets arkivråd (NLA), vars verksamhet går ca 15 år tillbaka. NLA har även prövat olika alternativ att upprätta företagsarkivdepåer men hittills har alla sådana åtgärder strandat på ekonomiska hinder.

Riksarkivet fick år 1966 en arkivarietjänst för arkivinventeringar och samtidigt inrättades en rådgivande nämnd för inventering av enskilda arkiv. Vidare erhöll riksarkivet ett mindre anslag för arkivinventeringar. På initiativ av riksarkivets nämnd för inventering av enskilda arkiv ingicks 1968 den överenskommelse om samarbete mellan länsarbetsnämnderna och landsarkiven om kontakt vid företagsnedläggelser för att rädda arkiven, som omnämnes i motionen. Länsarbetsnämnderna skulle ställa arkivarbetskraft till förfogande för gallrings- och ordningsarbeten under landsarkivens ledning. Ett uppföljande sammanträde under generaldirektören Bertil Olssons ledning är utsatt till 16—17 mars 1970. Det torde sålunda vara för tidigt att ännu uttala sig om resultatet av ovannämnda initiativ.

Trots att sålunda mycket gjorts från både statligt och enskilt håll för att rädda företagsarkiven, är läget på området alltså mycket otillfredsställande. Härtill torde framför allt tre faktorer ha bidragit. Företagen inriktar sig som bekant f. n. på stark rationalisering av verksamheten och hård inriktning på den egentliga, inkomstbringande produktionen. Det ligger nära till hands, att den kulturvårdande uppgift, som tidigare var självklar vid många företag, härvid får kraftigt eller helt träda tillbaka. För det andra hotas, som i motionen framhålles, företagsarkiven till sin existens vid nedläggelser. Den tredje och kanske allvarligaste faktor som f. n. hindrar omhändertagande av företagsarkiv i farozonen är deras ofta mycket stora omfattning. Medan det tidigare som regel gällde att rädda bruks- eller firmaarkiv från 1700- och 1800-talen på 25, 50 eller 100 hyllmeter, är det nu ej sällan fråga om att rädda storföretags arkiv på tusentals hyllmeter. Intet av de nuvarande landsarkiven utom möjligen det i dagarna utvidgade landsarkivet i Lund kan motta arkivalier, i den omfattning som kan bli aktuellt. Det måste också här understrykas, att alla dessa arkivmassor ingalunda behöver sparas för framtiden. Åtskilligt kan utgallras men ett

gallringsarbete, som tillfredsställer den moderna forskningens stränga krav, fordrar ett grannliga utredningsarbete, som landsarkiven med nuvarande otillräckliga personalresurser ej kan åtaga sig att genomföra inom rimlig tid. Riksarkivet har i de senare årens anslagsäskanden understrukit landsarkivens ökade behov av arbetskraft för att kunna bemästra bl. a. företagsarkivens problem.

I sammanhanget bör nämnas, att i ett län, Värmlands, landshövdingen i dagarna tagit initiativ för att upprätta ett centralt värmländskt bruksarkiv med förläggning till Karlstad. Landsting, stad och flera företag uppges ha ställt ekonomiskt stöd i utsikt.

Riksarkivarien har under hand diskuterat hela det här aktuella problemkomplexet med representanter för utbildningsdepartementet. Behovet av en utredning med företrädare för arkivväsen och forskning har därvid konstaterats.

Riksarkivet får mot bakgrund av det ovan anförda kraftigt understryka behovet av att den utredning, varom motionären anhåller, beträffande åtgärder för räddandet och bevarandet av arkivmaterial i samband med företagsnedläggelser snarast kommer till stånd. En utredning bör dock enligt riksarkivets mening även avse arkiven hos sådana företag, som fortlever men som av olika skäl ej själva vill eller kan behålla sina äldre handlingar.

Sveriges Industriförbund anför.

Förbundet har i och för sig stor förståelse för de synpunkter som framförs i motionen angående behovet av att upprätta och bevara värdefullt arkivmaterial för forskningsändamål. Å andra sidan sammanhänger de av motionären aktualiserade problemen med en mångfald andra frågor vad gäller företagens uppgiftsskyldighet, sekretesslagens bestämmelser m. m. Enligt Förbundets uppfattning bör de frågor som nämns i motionen tas upp i sammanhang där reglerna för företagens uppgiftsskyldighet och sekretesslagens bestämmelser diskuteras och inte på det sätt motionären föreslagit.

Industriförbundet avstyrker motionen.

Utskottet

Motionären hemställer att riksdagen hos Kungl. Maj:t anhåller om utredning beträffande åtgärder för att rädda och bevara arkivmaterial i samband med företagsnedläggelse.

Av lämnade uppgifter framgår att man redan i dag i stor utsträckning tillvaratar värdefulla företagsarkiv. Utskottet finner inte skäl föreligga för en utredning i enlighet med motionärens förslag utan anser, i likhet med Sveriges Industriförbund, att de berörda frågorna bör prövas i samband med överväganden angående reglerna för företagens uppgiftsskyldighet och sekretesslagens bestämmelser.

De kvarstående problemen på detta område torde i första hand sammanhånga med att alltför knappa ekonomiska resurser står till förfogande.

Utskottet får därför hemställa,

att motionen I: 267 inte må föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 10 mars 1970

På allmänna beredningsutskottets vägnar:

NANCY ERIKSSON

Närvarande:

från första kammaren: herrar Möller (s), Oscar Carlsson (s), Eric Peterson (fp), Kilsmo (fp), fröken Stenberg (m), herrar Ernst Olsson (cp), Hansson (s), Blomquist (m), Svanström (cp) och Ove Karlsson (s);

från andra kammaren: fru Eriksson i Stockholm (s), herrar Larsson i Borrby (cp), Rimås (fp), Nilsson i Bästekille (m), Johansson i Simrishamn (s), fröken Åsbrink (s), Aldén* (s), herrar Rosqvist (s) och Sellgren (fp).

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.